

Άγιος Μάμας Μεσαορίας - Στα ίχνη ενός χωριού που χάθηκε

[Αυτοκέφαλες Εκκλησίες](#) / [Εκκλησία της Κύπρου](#)

Η αρχαιακή έρευνα μάς οδηγεί ακόμη και στα ίχνη των πρόδρομων οικισμών κάποιων χωριών, που δημιουργήθηκαν στα νεότερα χρόνια. Ένα τέτοιο χωριό είναι το χωριό της Μεσαορίας με το όνομα Άγιος Μάμας

Όπως τεκμηριώνεται στις πηγές, στην περιοχή στην οποία κάποτε ήταν οικοδομημένο το χωριό Άγιος Μάμας, το οποίο εδώ και αιώνες εξέλιπε, δημιουργήθηκε πολύ αργότερα κατά την ύστερη Τουρκοκρατία το χωριό Κοντέα. Η Κοντέα ασφαλώς φέρει το όνομα αυτό από το τοπωνύμιο της περιοχής «ο Κοντός», κατά παραφθορά του ιταλικού conte (κόμης) και contea, δηλαδή κομητεία. Ας σημειωθεί ότι η περιοχή αυτή μαζί με την Άσσια και τα γύρω χωριά και τις εκτάσεις γαιών αποτελούσαν τα φέουδα ή κομητεία (contea) του Ιωάννη Δενόρες, ο οποίος είχε αγοράσει το 1529 από τη Δημοκρατία της Βενετίας τον κενό τίτλο, αφού υφίστατο κάποτε στο Λατινικό Βασίλειο της Ιερουσαλήμ, αλλά πλήρες

γοήτρου, του κόμητα της Τρίπολης.

Με το χωριό Άγιος Μάμας της Μεσαορίας προστίθεται ακόμη ένα χωριό που έφερε το όνομα του θαυματουργού αγίου εκτός από το χωριό Άγιος Μάμας της Λεμεσού. Αξίζει να σημειωθεί ότι και το ομώνυμο αυτό χωριό της Λεμεσού είναι μεσαιωνικό χωριό, εάν όχι βυζαντινό, αφού μαρτυρείται και αυτό κατά τη Φραγκοκρατία και τη Βενετοκρατία. Στους βενετικούς καταλόγους με τα χωριά της Κύπρου απαντά ως Άγιος Μάμας (S. Mamas) πρασιό, δηλαδή, μικρό χωριό, ενώ στην απογραφή του πληθυσμού της Κύπρου που διενήργησαν οι Βενετοί το 1565 απαντά ως Άγιος Μάμας του Καπηλείου (San Mama de Capiglio), επειδή γειτνιάζει με το χωριό Καπηλείο και πρέπει τότε να ήταν χωριό εξαρτώμενό του. Κατά την ίδια απογραφή του 1565 ο Άγιος Μάμας Λεμεσού είχε δεκαοκτώ κατοίκους, ελεύθερους καλλιεργητές (φραγκομάτους) ενώ ο Άγιος Μάμας Μεσαορίας μόνον δέκα.

Η ερειπωμένη εκκλησία

Πολύ κοντά στο χωριό Κοντέα της Μεσαορίας, το οποίο όπως αναφέραμε δημιουργήθηκε κατά τα τέλη της Τουρκοκρατίας και γι' αυτό δεν απαντά και στις βενετικές πηγές, υφίστατο ίσως από τα Βυζαντινά χρόνια το χωριό Άγιος Μάμας. Σήμερα, πλέον, από αυτό το μεσαιωνικό χωριό υπάρχουν μόνον ερείπια, ίχνη ερειπίων θα λέγαμε, από την εκκλησία του χωριού, την αφιερωμένη στον άγιο Μάμαντα. Βέβαια, η φωτογραφία η οποία συνοδεύει το παρόν κείμενο ανάγεται στο έτος 2004 και, όπως μας έχουν πληροφορήσει, ακόμη και αυτά τα ερείπια του ναού δεν βρίσκονται στην ίδια κατάσταση. Στον ναό επίσης μέχρι πρότινος σώζονταν και τοιχογραφίες. Ένα άλλο γειτονικό χωριό με τον Άγιο Μάμαντα της Μεσαορίας είναι και το χωριό Πέργαμος (Pergamo), του οποίου οι κάτοικοι φαίνεται να εξισλαμίστηκαν ήδη από τον 17ο αιώνα, αλλά το χωριό αυτό για κανένα λόγο δεν θα μπορούσε να έχει ως πρόδρομο οικισμό τον Άγιο Μάμαντα αφού υπήρχαν ταυτόχρονα κατά την ίδια εποχή και τα δυο χωριά. Πολύ πιθανόν στο Πέργαμος ή και στα γύρω χωριά να είχαν εγκατασταθεί οι κάτοικοι του Αγίου Μάμαντος όταν ερημώθηκε. Η καταστροφή του χωριού πρέπει να είχε συντελεστεί στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Άγιος Μάμας Μεσαορίας

Ποιες, όμως, είναι οι πηγές μας γι' αυτό το χωριό, του οποίου τα μόνα ίχνη που έχουν απομείνει είναι τα ερείπια του ναού, του αφιερωμένου στον άγιο Μάμαντα, καθώς και όσα έχει διασώσει η προφορική παράδοση των κατοίκων της Κοντέας και των γύρω χωριών; Όπως έχουμε προαναφέρει, ο Άγιος Μάμας Μεσαορίας απαντά σε όλους τους καταλόγους με τα χωριά της Κύπρου που είχαν καταρτιστεί επί Βενετοκρατίας καθώς και στην απογραφή του 1565, από την οποία

πληροφορούμαστε ότι είχε δέκα κατοίκους φραγκομάτους. Στην εν λόγω απογραφή, όπως και άλλοτε έχουμε σχολιάσει, καταγράφονταν μόνον οι αρσενικού γένους ελεύθεροι καλλιεργητές (francomati). Εξίσου σημαντική πληροφορία είναι ότι το χωριό Άγιος Μάμας σημειώνεται και στον περίφημο χάρτη του 1542 της μεγαλονήσου, του Κύπριου μηχανικού Λεωνίδα Αττάρ. Το χωριό απαντά συνολικά σε τέσσερις βενετικές πηγές και πρόσφατα εντοπίσαμε και μία πέμπτη. Πρόκειται για μια σημαντικότερη πηγή αφού περιέχει πολύτιμες πληροφορίες όχι μόνο για το χωριό Άγιος Μάμας της Μεσαορίας, αλλά και για πολλά άλλα χωριά, υφιστάμενα και μη, της Αμμοχώστου.

Μια εντολή του καπιτάνου Αμμοχώστου

Στις 5 Μαΐου του έτους 1557, ο καπιτάνος Αμμοχώστου Πέτρος Navagiero παρέδωσε επίσημο έγγραφο με εντολή στον Φραγκίσκο Καλλέργη, που υπηρετούσε τότε ως γραμματέας του, να μεταφέρει φραγκομάτους στην Αμμόχωστο από χωριά που ανήκαν στη δικαιοδοσία του. Ο καπιτάνος Αμμοχώστου ήλεγχε, ως γνωστόν, τις περιοχές Καρπασίας και Μεσαορίας. Οι φραγκομάτοι ήταν υποχρεωμένοι να κάνουν κάποιες αγγαρείες, όπως εργασίες στα οχυρωματικά έργα, επιδιόρθωση δρόμων, εργασίες στις Αλυκές της Λάρνακας και άλλα. Η Αμμόχωστος, το σπουδαιότερο λιμάνι της Κύπρου αλλά και το πιο σημαντικό στρατιωτικό κέντρο της μεγαλονήσου, έπρεπε οπωσδήποτε να έχει ισχυρά τείχη. Οι Βενετοί, όπως μαρτυρείται στις πηγές, έκαναν κατά καιρούς επισκευές στα τείχη της Αμμοχώστου καθώς και άλλα οχυρωματικά έργα κατεδαφίζοντας αρκετούς από τους μεσαιωνικούς πύργους της πόλης και οικοδομώντας στη θέση τους προμαχώνες, γιατί αποτελούσαν τότε το πιο σύγχρονο σύστημα οχύρωσης.

Η εντολή του καπιτάνου της Αμμοχώστου καλούσε μέσω του Φραγκίσκου Καλλέργη έναν αριθμό φραγκομάτων, από διάφορα χωριά της Αμμοχώστου, με την απειλή απαγχονισμού (pena della forca) σε περίπτωση άρνησης, όπως μεταβούν τάχιστα στην Αμμόχωστο για να εκτελέσουν οχυρωματικές εργασίες. Στο σχετικό έγγραφο σημειώνονται δεκαοκτώ χωριά της Αμμοχώστου και δίπλα από κάθε χωριό αναγράφεται ο αριθμός των φραγκομάτων, που έπρεπε να μεταβούν για την εκτέλεση των εν λόγω αγγαρειών. Κάποια από αυτά τα χωριά με την πάροδο των αιώνων δεν υφίστανται πλέον. Πρόκειται για τα εξής χωριά: Pomo d' Adamo (Μήλο του Αδάμ), χωριό που φαίνεται να ήταν οικοδομημένο εκεί που αργότερα, κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας επεκτάθηκαν τα Βαρώσια, από το οποίο χωριό έπρεπε να μεταβούν τρεις φραγκομάτοι, από τη Δερύνεια δώδεκα φραγκομάτοι και από το Παραλίμνι πέντε. Σημειώνεται και το χωριό Παναγία (χωριό κοντά στη Λύση που χάθηκε με την πάροδο των αιώνων), αλλά δεν αναφέρεται αριθμός φραγκομάτων. Σύμφωνα, επίσης, με την εντολή του καπιτάνου, από την Έγκωμη όφειλαν να

μεταβούν εννέα, από την Κολώτα, που επίσης δεν υπάρχει πια, άλλοι εννέα φραγκομάτοι, από τον Άγιο Σέργιο σαράντα φραγκομάτοι και από τα Λιμνιά δώδεκα φραγκομάτοι. Επίσης, από το Πάνω Φρέναρος, το οποίο αναφέρεται ως Pano Frenara, έξι φραγκομάτοι, από το χωριό Κήπος, που δεν υφίσταται πλέον, άλλοι έξι φραγκομάτοι, από τον Άγιο Κενδέα (S. Chiendia), χωριό που επίσης χάθηκε με το πέρασμα των αιώνων, πέντε φραγκομάτοι, και από το χωριό Άσπρο Βουνό (Aspronuno), που και αυτό έσβησε, όφειλαν να μεταβούν οκτώ ακόμη φραγκομάτοι για οχυρωματικές εργασίες. Από το χωριό Αχερίτου έξι φραγκομάτοι, από τα Πηγάδια οκτώ, από το Στροβίλι οκτώ και από την Τραπέζα είκοσι. Τα τρία πιο πάνω χωριά Πηγάδια, Στροβίλι και Τραπέζα υπάρχουν πλέον ως τοπωνύμια, με ελάχιστα κατάλοιπα. Τέλος, από το χωριό Άγιος Μάμας της Μεσαορίας όφειλαν να μεταβούν στην Αμμόχωστο για εκτέλεση οχυρωματικών εργασιών δύο φραγκομάτοι.

Το ανέκδοτο έγγραφο, με ημερομηνία 5 Μαΐου 1557, φαίνεται να είναι και η τελευταία ίσως γραπτή αναφορά για το χωριό, το αφιερωμένο στον Χριστομάρτυρα και παιδομάρτυρα άγιο Μάμαντα. Η πηγή αυτή δεν ανέσυρε μόνο από τη λήθη το χωριό Άγιος Μάμας της Μεσαορίας, αλλά ταυτόχρονα εμπλούτισε τις γνώσεις μας και έφερε στο φως ειδήσεις για άλλα ακόμη δεκαεπτά χωριά του διαμερίσματος Αμμοχώστου...

Της Νάσας Παταπίου

Το κείμενο δημοσιεύεται στην επίσημη ιστοσελίδα της Εκκλησίας της Κύπρου churchofcyprus.org.cy